

Naturvårdsenheten
Bengt Frizell

Till
/enligt sändlista, bilaga 6/

Ändring av reservatsgränser och reservatsföreskrifter enligt 7 kap miljöbalken för del av Naturreservatet Stigfjorden i Tjörns kommun

Innehåll

Beslut
Syfte
Föreskrifter
Administrativa data
Beskrivning av reservatet
Behov och motiv för skydd
Ärendets handläggning
Upplysningar

Bilagor

Bilaga 1. Beslutskarta
Bilaga 2. Översiktskarta
Bilaga 3. Skötselplan
Bilaga 4. Förteckning över rödlistade arter
Bilaga 5. Kulturhistorisk beskrivning
Bilaga 6. Sändlista
Bilaga 7. Hur man överklagar

Beslut

Länsstyrelsen beslutar med stöd av 7 kap 5 och 6 §§ miljöbalken att föreskrifterna inom del av Stigfjordens naturreservat (Länsstyrelsens beslut 1979-04-18, dnr.11.126-4690-77) skall ändras rörande rätten att avverka skog m.m. Områdets avgränsning framgår av bilagda karta (bilaga 1.) Avgränsningen berör fastigheterna Sundsby 2:1, 2:72 och 2:77. Området benämns nedan i texten som Sundsby.

Länsstyrelsens beslut omfattar nya föreskrifter inom område som framgår av karta bilaga 1, samt fastställelse av skötselplan.

Beslutet omfattar även vissa smärre gränsjusteringar vilket innebär att reservatsbeslutet 1979-04-18 inte längre skall omfatta ett markområde norr om byggnaderna vid Åker samt att ett område väster om vägen vid Åker skall tillföras reservatet.

Med stöd av 3 § förordningen om områdesskydd (1998:1252), fastställer Länsstyrelsen övergripande skötselåtgärder enligt bifogad skötselplan (bilaga 3).

Syfte

Ändamålet med de nya föreskrifterna är att bevara ett biologiskt och kulturhistoriskt mycket värdefullt skogs- och kulturlandskap. Reservatsbildningen är vidare en av flera åtgärder för att följa upp internationella åtaganden i naturvårdsarbetet som Natura 2000 och den internationella våtmarkskonventionen RAMSAR.

Syftet skall tryggas genom att:

- Skogsmarken i slutna, mogna bestånd lämnas till fri utveckling.
- Skogsmark av hagmarkskaraktär liksom parkträd hävdas i syfte att bevara och öka förutsättningarna för en hög biologisk mångfald.
- Kulturhistoriskt viktiga drag i den rumsliga strukturen och den historiska markanvändningen upprätthålls genom bete eller åkerbruk.
- Ur flora- och faunasynpunkt viktiga betesmarker hävdas.

Föreskrifter för naturreservatet

För att uppnå syftet med reservatet beslutar Länsstyrelsen med stöd av 7 kap 5 och 6 samt 3 och 21 §§ förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken, att nedan angivna föreskrifter skall gälla. Vård och förvaltning skall bedrivas i enlighet med upprättad skötselplan, bilaga 3.

A. Ändring av föreskrifter enligt 7 kap 5 § miljöbalken om inskränkningar i markägares och annan sakägares rätt att använda mark- och vattenområden

Det är inte tillåtet att

1. Uppföra ny byggnad. Byggnad för jordbrukets behov får uppföras efter tillstånd från Länsstyrelsen.
7. Avverka skog.
8. Plantera ny skog.

Föreskrifterna ersätter punkterna A1, A7 och A8 i Länsstyrelsens beslut 1979-04-18. Övriga föreskrifter gäller oförändrat.

Om det finns särskilda skäl får Länsstyrelsen med stöd av 7 kap 7 § miljöbalken medge dispens från föreskrifterna. Finns det synnerliga skäl får Länsstyrelsen helt eller delvis upphäva föreskrifterna enligt detta beslut.

Övriga lagrum vilka skall beaktas vid prövning av verksamheter i området

Verksamheter vilka kräver dispens eller tillstånd från någon av föreskrifterna ovan förutsätter ofta prövning även enligt andra lagrum i miljöbalken för att kunna utföras. Exempel på sådan prövning kan vara dispens från strandskyddsbestämmelser, tillstånd eller anmälan för miljöfarlig verksamhet enligt 9 kap miljöbalken eller tillstånd till muddring eller annan vattenverksamhet enligt 11 kap miljöbalken.

Tillstånd krävs alltid enligt 7 kap 28 a § miljöbalken för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön inom Natura-2000 området (se vidare sid. 8 under rubriken "befintliga områdesskydd").

B. Föreskrifter enligt 7 kap 6 § miljöbalken samt 3 och 21 §§ förordningen om områdesskydd, gällande förvaltning av reservatet

Bestämmelserna ersätter vad som sägs under B och C i Länsstyrelsens beslut 1979-04-18 om Stigfjordenområdet.

Syftet med värden och förvaltningen är att:

Vidmakthålla och utveckla områdets biologiska, kulturhistoriska, pedagogiska och upplevelsemässiga värden vilka är knutna till en äldre brukningsstrategi vid Sundsby säteri och dess omgivningar.

Att återskapa en helhet i landskapet kring Sundsby säteri där byggnader och kulturmarker sätts in i ett kulturhistoriskt sammanhang.

Enligt 7 kap 6 § miljöbalken har förvaltaren rätt att:

1. Underhålla befintlig parkeringsplats, stigar, rastplatser i enlighet med fastställd skötselplan.
2. Genom lämpliga åtgärder trygga hävden av kulturmarkerna, då i förekommande fall markägare eller arrendator själv ej önskar vidmakthålla sådan hävd som anges i skötselinriktningen. Exempel på sådana åtgärder kan vara utsättning av betesdjur, nyttjande samt underhåll av hägnader och för djurhållningen nödvändiga byggnader (ängslada).
3. Framröja och vårda kulturhistoriska lämningar och fornlämningar.
4. Utplacera erforderliga informationsskyltar

Förvaltare och förvaltningsuppgifter enligt 3 och 21 §§ förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

5. Förvaltare är Västkoststiftelsen. Förvaltningen skall ske i nära samverkan med berörda markägare samt Tjörns kommun.
6. Naturreservatet utmärkes genom förvaltarens försorg enligt anvisningar av naturvårdsverket.
7. Förvaltningen bedrivs enligt av Länsstyrelsen fastställd skötselplan (bilaga 3). Ett detaljerat underlag för skötseln finns framarbetat och kommer att inordnas i den skötselplan som tas fram för hela Stigfjordenområdet i samband med planerad översyn.

Administrativa data

Namn:	Sundsby (del av naturreservatet Stigfjorden)
Kommun:	Tjörn
Areal:	364 hektar (varav 239 hektar land och 125 hektar vatten)
Fastigheter och ägare:	Sundsby 2:1, 2:72, 2:77
Naturvårdsförvaltare:	Västkoststiftelsen
Topografisk karta:	7A NO, 7B NV
Ekonomisk karta:	7B8b, 7B9b
Naturgeografisk region:	15d: Ljungheds- och kustskogsområden längs svenska västkusten och norska sydkusten; Norra Hallands och södra Bohusläns kust- och skärgårdsområde.

Beskrivning av naturreservatet

Naturförhållanden

Vid Sundsby säteri, Sundsby gård (Sundsby 2:1) finns en av Bohusläns största sammanhängande ekskogar med en utpräglad västlig prägel. Den ekdominerade skogen är speciell i dessa suboceaniska delar av Sverige och denna s k "suboceaniska ekskog" är inskränkt till Bohuslän, Dalsland Västergötland, Halland och Skåne. Trots skogstypens starka representation i länet är bara några få hektar skyddade i naturreservat.

Området utgör ett av länets allra bästa exempel på betade ekhags- och lövskogsmiljöer och variationsrikedomen är stor. Här ligger öarna Ängholmen och Hästholmen som kläds av en mosaik av betad lövskog, betad barrskog, strandängar och mer öppna betesmarker.

Ädellövskogarna runt Sundsby säteri hyser en mycket rik kryptogamflora med flera rödlistade arter. Här finns bl.a. almlav *Gyalecta ulmi*, blek kraterlav, *Gyalecta flotowii*, skuggorangelav *Caloplaca lucifuga*, mussellav *Normandina pulchella*, lunglav *Lobaria pulmonaria* samt de på ek växande svamparna ekskinn *Aleurodiscus disciformis* och oxtungsvamp *Fistulina hepatica*.

Objektet har också ett rikt innehåll av naturtyper, vegetationstyper och växtarter som är knutna till naturliga betesmarker. Inom området förekommer allt från fuktiga strandängar till torra näringsrika backar. Bland kärlväxterna hittar man kustarun, stagg, granspira, korallrot, kattfot och vildlin.

Området hyser ett rikt fågelliv med bland andra berguv, häger, mindre hackspett och skogsduva. Vintertid uppehåller sig kungsörn och havsörn inom området.

I det följande beskrivs några naturtyper med högt naturvärde som förekommer inom området. Exempel på typiska och intressanta florainslag ges i den fullständiga skötselplanen.

Hedekskog

Ekskogen vid Sundsby har höga naturkvalitéer och en stor areal. Ekskog är den klart vanligaste skogstypen i Bohuslän, men få områden är skyddade. Denna skogstyp ingår i det västeuropeiska hedlövskogs- och hedområdet som sträcker sig utmed Atlantkusten från västra Norge till Portugal. Klimatet är oceaniskt med milda vintrar och svala, regnrika somrar. I topografiskt utsatta lägen blir skogen lågvuxen. Eken får här ofta ett busklikt växtsätt med flera, ofta förvridna och krökta stammar. Denna skogstyp, som ofta kallas för krattekskog, förekommer i stort sett i alla kustnära delar av länet, men få områden har en så välutvecklad kryptogamflora som Sundsby.

Ek-hasselskog (ängsekskog)

Denna skogstyp är vanligast på lerrika marker med marina leror i de kustnära delarna av länet. Den uppträder oftast vid basen av lövklädda branter men kan också förekomma i de övre, bättre dränerade, delarna av sluttningar samt intill åar och bäckar. I blockig terräng ser man ofta lundslok och lind. Skogstypen har oftast ett förflutet som slåttermark eller gårdsnära betesmark. Eken har svårt att föryngra sig i skuggiga och slutna bestånd vilka istället nu växer igen till främst ask-alkskog på näringsrik mark och gran-skog på de lite näringssvagare markerna.

Detta är således en instabil skogstyp på gammal odlingsmark som fordrar en speciell typ av skötsel för att fortleva.

Ekhagar

Hagar med mycket grova träd har en högst ojämn utbredning i Bohuslän och är i stort sett sällsynta. Ofta ligger de som avgränsade dungar i odlingslandskapet. De flesta och tätaste förekomsterna i regionen finns i ett stråk i Mölndals och Härryda kommuner runt sjöarna Stensjön - Rådasjön. Mer isolerade förekomster finns vid Ljungskile och vid Kragenäs i Tanums kommun. En sedan länge igenväxt ekhage med höga kvalitéer är Rya skog på Hisingen.

Grova hagmarksekar finns idag vid säteriets byggnader, intill Ruddammarna och utefter den gamla landsvägen. Igenväxta ekhagar finns dessutom intill stigen mot Ramsdalen och i sluttningarna väster om Solklinten

Andra betesmarker

Beteshagen på Ängholmen och intill Sundsby kile söder om säteriet är fina exempel på kustnära betesmarker med ädla lövträd, främst ekar och bär- och blomrika buskskikt. De har båda inslag av flera rödlistade arter och dess klassning i högsta värdeklass är väl motiverad. En del ekbestånd norr om Ramsdalen har troligen betats in i sen tid och här kan fina ekhagar framskapas med relativt små skötselinsatser.

Skalgrusbankar

I dessa marker finner man ofta en lång rad kalkgynnade växter och detta gör dem mycket skyddsvärda. Vid skalgrusbanken intill Ramsdalen har man t ex funnit jordtistel, knippnejlika, rödkörvel och spåtistel.

Värdebedömning: Ett mycket vackert område med ett av länets bästa exempel på betade ekhags- och lövskogsmiljöer. Den flödande rikedom av naturtyper och arter som är knutna till naturliga betesmarker ger området ett mycket högt naturvärde. Vid Sundsby säteri har påträffats 42 olika rödlistade växter och djur (häckande fåglar). Av dessa är tre kärlväxter, en kransalg, 15 lavar, 19 svampar, en mossa, tre fåglar och en insekt. Dessa arter finns spridda i nästan hela området och det finns arter som i första hand är knutna till odlingslandskapet, marina arter såväl som en lång rad ädellövskogsarter.

Alla rödlistade och några andra sällsynta arter från Sundsby säteri finns förtecknade i bilaga 4.

Referenser

Appelqvist, T. m.fl.: *Sammanställning av lövskogsinventering. Göteborgs och Bohus län.* (manuskript). • Hultengren (1989): *Ängar och hagar på Tjörn.* Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län. 1989:3 • Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län (1995): *Värdefulla odlingslandskap i Göteborgs och Bohus län.* • Hultengren & Martinsson (1989): *Lövskogar i Tjörns kommun.* Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län. 1989:7

Dokumentation

Tomas Appelqvist. (1998): *Förslag till skötselplan för del av Sundsby säteri och Sundsby gård (Åker).*

Kulturmiljö (en utförlig beskrivning om områdets kulturhistoriska värden återfinns i den fullständiga skötselplanen)

Sundsby säteri är en karaktäristisk högreståndsmiljö med kontinuitet från medeltiden. Miljön har i stor utsträckning bibehållit de grundläggande karaktärsdragen sedan åtminstone det äldre kartmaterialets tid vid sekelskiftet 1700.

Äldsta belägg för Sundsby är från 1388, då Sundsby inte var någon större gård. Under 1500- och framförallt 1600-talet knöts emellertid stora jord-egendomar till gården. På 1600-talet ägdes säteriet av Margareta Hvitfeldt, då Bohusläns mäktigaste kvinna. Efter hennes död testamenterades Sundsby till en stipendieinrättning som fram till 2003 förvaltat säteribebyggelsen med omgivande park. Ny ägare till Säteriet är från 2004 Tjörns kommun.

Sundsby's ställning som adelsgård, som bl a medförde att området aldrig skiftades, har tillsammans med de topografiska och naturgivna förutsättningarna medverkat till att den övergripande rumsliga strukturen har bibehållit sin grundkaraktär sedan 1600-talets slut. Säteribebyggelsens placering, åkermarkens arrondering och säteriets ägogränser är desamma sedan det äldsta kartmaterialets tid. Bebyggelse lämningar på platsen tyder på att bebyggelsens placering sannolikt är intakt sedan medeltid. Mycket få sentida eller ickeagrara inslag i miljön bidrar till den väl bevarade helheten.

Området avspeglar även herrgårdsmiljöns ekonomiska och sociala förhållanden väl. Särskilt tydlig är den välbevarade säteribebyggelsen, med typisk högreståndsprägel. Huvudbyggnaden och flygelbyggnaderna kan dateras till 1700-talet, men har genomgått flera renoveringar. Även övrig bebyggelse såsom stenkällare, magasin och trädgårdsmästarebostad är av stort kulturhistoriskt värde. Säteribebyggelsen med omgivande park förklarades som byggnadsminne 1981. Från 1700-talets slut tillkom ett flertal dagsverkstorp på säteriets ägor, varav många ännu är bebyggda och i vissa fall väl bevarade, också idag.

Det tidigare starkt kulturpräglade landskapet vid Sundsby har emellertid förändrats. Åkermarkerna hålls ännu öppna, antingen genom spannmålsodling eller slåtter, men det öppna och ljusa beteslandskap som förr präglade Sundsby har ändrat karaktär. Delar av de tidigare betesmarkerna är numera igenväxande eller bevuxna med täta lövskogar.

Den välbevarade rumsliga strukturen innebär att en mängd spår efter äldre markanvändning finns kvar t ex stengärdesgårdar, vägar, diken och byggnadsgrunder. De spärrgreniga ekar som finns på utmarken och i betesmarkerna utgör också ett värdefullt historiskt inslag, som berättar om ett äldre, öppnare landskap.

De förhistoriska lämningarna inom området härrör huvudsakligen från bronsåldern. Ett flertal rösen är belägna på höjderna runt säteriet. Övriga fornlämningar utgörs bl a av stenåldersboplatser, en domarring och från senare tid två stenar med inskriptioner.

1983 avstyckades säteribebyggelsen med parkområdet varefter fastighetens övriga delar försåldes och införlivades med Sundsby 2:1.

Referenser

Danielsson (1988): Sundsby säteri. *Kulturhistorisk dokumentation inför byggnadsminnesförklaring*. Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län. Larsson (1997): *Sundsby – historik och kulturlandskap (manuskript), bilaga 5*.

Dokumentation

Malin Larsson (1998): *Förslag till skötselplan för del av Sundsby säteri och Sundsby gård (Åker)*.

Befintliga områdesskydd enligt 7 kap miljöbalken

Sundsby ingår i Stigfjorden naturreservat.

Natura 2000

Regeringen beslutade i januari 2002 med stöd av 7 kap 28 § miljöbalken, att förklara Sundsby som särskilt bevarandeområde enligt direktivet 92/43EEG (habitatdirektivet) om bevarande av livsmiljöer samt vilda växter och djur (SEO520 053) vilket samtidigt innebär att Sundsby ingår det europeiska nätverket av skyddade områden, Natura 2000.

Länsstyrelsen får lämna tillstånd till verksamheter endast om förutsättningarna enligt 7 kap 28 b § miljöbalken är uppfyllda, eller om regeringen har gett tillåtelse enligt 7 kap 29 § miljöbalken.

Behov och motiv för skydd

Bakgrund

I maj 1979 bildades Stigfjordens naturvårdsområde inom vilket Sundsby är beläget.

Syftet med förordnandet var att värna de utbredda våtmarkernas och havstrandängarnas betydelse för fågellivet, de omgivande kulturmarkerna, lövskogsområdena samt det storslagna och förhållandevis ostörda landskap som Stigfjorden med omgivande stränder utgör. Ett viktigt motiv för fredningen var även områdets betydelse för friluftsliv.

Ändamålet med naturvårdsområdet skulle uppnås genom Länsstyrelsens prövning av olika verksamheter med negativ inverkan på nämnda skyddsvärden. Länsstyrelsens prövning fick dock inte innebära att pågående markanvändning avsevärt försvårades. Samtliga föreskrifter i beslutet gjordes dispensabla.

Sedan beslutet togs har ny information och kunskap tillförts området vilket förändrar synen på vad som behöver skyddas och vad som krävs för att skyddet skall bli meningsfullt. Särskilt kan nämnas följande kunskapsfördjupningar vilka genomförts under senare år och som på ett eller annat sätt berör Stigfjorden.

 Regionala inventeringar av lövskogar.

 Regionala / nationella ängs- och hagmarksinventeringar.

~~/~~ Inventering av områden vilka uppfyller kraven i EU's naturvårdsdirektiv (fågelskyddsdirektivet samt art- och habitatdirektivet).

Resultatet av dessa inventeringar / utvärderingar har för Stigfjordens del bl.a. inneburit att:

~~/~~ Naturvårdsverket avsatt medel för skydd av värdefull ädellövskog i området bl.a. för Sundsby.

~~/~~ Stigfjorden upptagits på den nationella listan över områden vilka bör ingå i det europeiska nätverket av skyddade områden, NATURA 2000.

Sundsby tillhör ett av de högst klassade lövskogsmiljöerna i Västra Götalands län och uppfyller väl de krav som ställs för att området måste ges ett långsiktigt skydd och för att medel för intrångsersättningar eller köp skall kunna utgå. Säterimiljön har också stora kulturhistoriska värden. Områdets värden har gjorts särskilt tydliga i de fördjupade inventeringar som gjorts i området i samband med att avgränsningar gjorts och skötselplan tagits fram.

Ärendets handläggning

Länsstyrelsen delgav berörda sakägare förslag till beslut och skötselplan den 12 maj 2000. Dåvarande ägaren till säteriet (Sundsby 2:77), Kungl och Hvitfeldska stiftelsen tillstyrkte förslaget utan krav på särskild kompensation. Vad gäller markägarna till Sundsby 2:1 innebar föreläggandet att förhandlingar kring intrångsersättningar kunde påbörjas. Den 7 januari 2004 träffades överenskommelse om ersättningens storlek. Vidare träffades ett avtal med samma markägare rörande åtgärder i syfte att säkerställa betesdriften på fastigheten.

Naturvårdsverket samt Tjörns kommun har tillstyrkt förslaget. Från Naturskyddsföreningen i Tjörn har inkommit synpunkter på ytterligare områden med höga naturvärden i anslutning till Sundsby vilka borde ingå i skyddet. Länsstyrelsen har gjort bedömningen att avvakta med dessa områden till den mer övergripande översyn av Stigfjordsresevatet som planeras.

Upplysningar

Detta beslut skall kungöras i ortstidning (Bohusläningen). Sakägare skall anses ha fått del av beslutet den dag kungörelsen var införd i tidningen.

Hur man överklagar

Detta beslut kan överklagas hos regeringen, Miljödepartementet. Den som har rätt att överklaga skall göra det inom tre veckor från den dag vederbörande får del av beslutet, se bilaga 7.

Beslut i detta ärende har fattats av länsöverdirektören Göran Bengtsson, beslutande och naturvårdsintendenten Bengt Frizell varit föredragande. I den slutliga handläggningen har även deltagit Magnus Sandström, rättsenheten, Jan-Gunnar Lindgren, kulturmiljöenheten, Peter Abrahamsson, samhällsbyggnadsenheten, Sven Swedberg, Tord Wennerblom, naturvårdsenheten.

Göran Bengtsson

Bengt Frizell